

happadráttum eru vinnarar og taparar, flest av teimum seinastu. Vinnararnir í hesum heims-kasino vóru í 80-unum Vesturheimurin, meðan tapararnir vóru sosialistisku londini og Triði heimurin.

So kom omanlopið í 1987, men nú var ein partur av vinnarunum vorðin veruliga peninga-grammur, og í vón um enn størri vinning keyptu teir (ella lántu pening at keypa fyrri) ódyr fyrirkætur og ognir og framdu nýggjar flögur í ivingarsamar verkætlanir, teir kanska ikki megnaðu at reka. Hetta gjørdi so at hjólini hildu áfram at mala í 2-3 ár afturat, t.v.s. at teir, ið høvdu framtið flögurnar, høvdu mist alt teir áttu ella lupu frá, og lótu bankarnar (í fyrsta umfari) bera tapin.

»Mynstrið« er ikki ókent, men óivað eru verulig hendingarnar á keypskálunum í 80-unum nógv meira fløkjasligar enn henda einfalda lýsing. Men eitt koma vit so ikki úttaum: Tá Drucker sigur at tað eru kapitalflytingarnar og iki longur handlin við vörum og tænastum, ið síðani síðst í 70-unum hava verið »drivkraftin« í heimsbúskapinum, so kundi hann við enn størri sannleika sagt, at »tað er vinningsgirnd menniskjunnar, ið nú ræður yvir heimsbúskapinum«.

Tað mest óhugnaliga við hesum er, at sjálvt tær sterkastu statsmaktirnar eiga ikki nóg mikið at taka til – heldur ikki í felag – í sínum sentralbankum, so byrgjast kann fyrri nýggjum (skipaðum?) omanlopum á valutasálunum. Tá her verður nevnt »skipaðum«, so er tað tí, at í dag megna veruliga nakrar fáar risafyrirkætur at stýra øllum heimsins keypskálunum.

Sjálvandi kunnu stjórnmennar við lóg fremja ymskar avmarkingar í valuta- og kapitalflytingunum. Men hetta vil so aftur hava við sær skerjingar av handlinum millum lond, og so er heimurin skjótt aftur har hann var við byrjanina av báðum heimsbardøgunum: Handilsbann og búskaparlit kríggi millum tjóðir og blokkum av tjóðum.

Ikki tí – er ikki EF júst ein tilfúkur »blokkur«, USA ein annar, EFTA ein triði, Japan ein fjórði, Kína ein fimti o.s.fr.?

Uppreisturin móti Gorbach

Úr planbúskap í maffia-búskap

Sunni og sanni marknaðarbúskapurin í Vestur-europu kann sammetast við eina organismu, har handelsvegir og viðskiftafólk/handils-sambond eru eitt úrslit av áhaldandi tilgitingum og dagligum samstarvi millum framleiðarar, handlar, figgingarstovnar og brúkarar gjøgnum túsund ár. Hesin marknaðarbúskapur – realbúskapur – er sum nú skilst gjøgnum tey seinastu 10-15 árin vorðin bert ein lítill viðfáningur í heimsbúskapinum.

Eitt er so hetta, men tá stjórnmennar í eystureuropeisku londunum og í Russlandi nú – aftan á 50-70 ára plan- og krígsbúskap – halda, at tað bert er at leypa inn í aldargamla og við mæði uppbygda vestur-europeiska marknaðarbúskapin úr einum degi í annan, so er hetta einki minni enn barnslig fávíska.

Úrslitið er eisini hæftur: Einasti »búskapur«, ið tykist at mennast í t.d. Russlandi, síðani demokratiska stýrisskipanin tók við, er maffia-búskapurin, svart marknaðurin, narkotika-marknaðurin og »almennar« dumpingsøkur. Fáur merkir í dag so dyggila sviðan av russisku dumpingsølunum av fiski til EF-londini sum júst vit.

Øll mugu vit harmast um hættisliga borgarakríggið í Jugoslavia og hvussu russiska samfelagið í dag tykist at úrskjapast meira og meira, og vit kunnu bert vóna, at alt hetta ikki bert er byrjanin til okkurt nógvur ferðir verri.

Vónin og vandin

Í hálvt hundráð ára ella meira høvdu menniskjuni í Sovjet og teimum eystureuropeisku londunum livað trúst inn í eina skipan, har frælsi mest sum bert var kent sum eitt hugtak. Men á heysti 1989 vaknaði knappliga tilvitskan hjá hesum menniskjum, og sum við einari rødd byrjaðu tey at seta sær sjálvum teir somu spurningar:

Um ikki nú – Nær?

Um ikki her – Hvar?

Um ikki vit – Hvør?

Um ikki – Hvast so?

Gædur, undur ella sama hvat vit kalla tað: Berlinmúrurin, sum eingin trúði nakrantíð vildi falla, málvaðist eftir einari nátt.

Uppreisturin móti Gorbach

tjov tvey ár seinna sýndi okkum enn einaferð, hvussu máttleys ein stjórn í veruleikanum er – hóast hon ræður yvir heimsins størstu »pansardivisiónum« – tá menniskjuni ikki longur vilja lýða harraðunum.

Hesi minniriku ár fara óivað í søguma sum tey ár, tá »samlaða« tilvitska fólksins í nærum einum heilum heimsparti eins og av sær sjálvum steig fram sum eitt logandi altumfevandi kortanei til ta træla-stýrisskipan, ið fyrri tey flestu tá hevði varað í meira enn tvey ættarlið.

Tilvitskumenning vanliga borgarans er einasta vónin um eina betri framtíð fyrri mannaættina. Men fyrri makt- og mammon-menniskjuni (politikararnar, risabankarnar, risaðnaðin og aðrar stórfyrirkætur), ið at siga liva av góðvarni borgaranna, er henda menning sjálf mærran.

Fólkini í Eystur-Europa vistu hvat tey ikki vildu, men tey vistu ikki hvat tey veruliga vildu, og í hesum lá vandin. Ein veruleikafjaran dreym um munandi betri evnislig livikur høvdu sjálvandi tey allar flestu, og tí har eisini til hjá makt-politikarunum at egna til fyrirmenis fyrri sær sjálvum. Úrslitið fram til henda dag kenna vit, og spurningurin er nú bert um Jeltsin (eins og undangongumenn hansara) fær herin at hjálpa sær, so hann fær »tamarhald á stóðini«, og tá er spurningurin um fólkid orkar at siga kortanei enn einaferð.

Aftur til klettarnar

Tann búskaparlaga skipanin, vit hava livað við tey seinastu 10-15 árin, hevur øðrumegin verið ein nærum kommunistisk skipan, har tað almenna hevur flutt pening (ríkisstuðulin, lán, skatt og gjöld) aftur og fram millum tær ymsku vinnurnar/arbeisøkini »sum fræst« grundað á eina lónarlegu, ið ofta lítlið og einki hevði við veruliga virðið av framdu arbeidinum at gera. Hinumegin legði júst henda stuðulsflytan saman við okkara friu demokratisku stýrisskipan vegin við-opnan fyrri »teir fáu útvaldu« at reka ein marknaðarbúskap eftir bestu amerikanskum uppskrift.

Pallega hevur við øðrum orðum stæðið við einum beini í hvørjum av hesum

skipanum, so ikki er at undrast yvir at hann er fallin um koll, nú onnur skipanin (planbúskapin) liggur á deyðastrá og hin (marknaðarbúskapin) er í lummunum hjá teimum stóru gjaldoyris-keypskálunum.

Men vit liva nú einaferð øll á somu planet, og sum kunnugt ber ikki til at leypa av, tí okkum ikki dámar stóðuna sum hon er. Tó kunnu vit sjálvi gera okkurt fyrri at bøta um viðurskiftini, og tórvur hevur heldur ikki verið á bjargingaruppskotum frá okkara oddamannum (her er bert talan um menn!) í fiski- og alivinnuni, iðnaðinum og ikki minst frá okkara búskapsgjøttu bankum.

Uppskotini hava verið nógv og helst eisini eru fleiri av teimum bæði skilgjødd og jærðbundin. Men leggj til merkis: Hvørteinasta uppskot endar við at viðkomandi oddamaður lenar seg gott aftur á sínum mjúka stjórstóli, faldar hendurnar um búkin og sigur: »Nú mugu okkara fólkavaldu taka sær um reiggi, stuðla uppskotinum og syrgja fyrri at tað verður sett í verk!«

Hesi seinasu orðini eru sjálvandi míni, men at myndin er sonn, hugsi eg at tey flestu taka undir við mær í – Ella hevur nakar nakrantíð hoyrt hesar oddamenn sagt: »Come on, boys! – Smoyggið upp!« arnar og komið til verka saman við mær – tí nú kann tað vera nokk, nú skita vit á hasar nissurnar í landstýrinum og løgtinginum, sum hava koyrt landið á lása-

gang. Nú skulu vit sjálvur, sum hava royndurnar og kunnleikan, loysa trupulleikarnar – vísa at dagur er í okkum!«

Men okkara fólkavaldu hava tikið áheitanirnar til eftirtektar: Vit hava fingið eina sjei-manna arbeidsmarknaðarstjórn við m.a. løgtingsmonnum Sværa Midjord og Signari Hansen. Henda stjórnin skal sum skilst meta um, víga, flokka, síla frá og arkivera tey mongu bjargingaruppskotini, ið eru komin og áframt væntast at koma frá vinnulivinum.

Ferðamannavinnan hevur fyrri sín part longu sett ein týskan serfrøðing fyrri kr. 5.000,- um dagin at loysa sínar trupulleikar, so áhugavert verður at frætta um nývalda marknaðarstjórnin eisini fer at seta ein útlendskan serfrøðing at loysa »restina« av vinnulivskreppuni. Áður var tað sum kunnugt danska felagið Matcon, ið hevði nærum einkarrætt á hesum øki, eins og Højgaard & Schultz hava tað í dag á elorkuøkinum. Royndir føroyingar kunnu sum kunnugt ikki nýtast í Føroyum.

Samanumtikið

Búskaparfrøðingar mugu í dag ásanna at nógv av teirra grundlærdómi um konjunkturroytingar, um »lógina« um tilboð og eftirspurning, um skriður á keypskálunum, um arbeidsloysi, lönir og vøruprisir als ikki altíð heldur mát í dag. Tilíkar broytingar úr einum »sannleika« í annan verður kallað para-

digmeibroytingar – tað ljóðar helst meira vísdaligt enn at viðganga egnu feilmeingar. Her vildu vit kanska sagt at tíðarinnar búskaparormur hevur skift ham, tí tað er júst tað, sum er hent hesi seinastu 5-10 árin.

Hetta mugu vit læra okkum at ásanna ongantíð ov skjótt, skulu vit hava vónir um at koma upp undan aftur. Vit mugu t.d. ikki fala í ta grøv at vit trúgva at hákonjunktur altíð merkir minni arbeidsloysi ella t.d. at stórr arbeidsloysi altíð merkir lægri lönir og prisir. Tað eru sum áður nevnt kapitalflytingarnar, »sym-bolbúskapurin«, ið rekur heimsbúskapin í dag, og hvat sum hendir á hesum øki úr einum degi í annan er ógjøriligt at meta um. Hvussu nógv fyrirkæurnar eiga at byrgja upp fyrri hesari óvissu ber ikki til at meta um, men 30-40% av umsetninginum eitt vanligt rakstrarár er neyvan ov høgt sett.

Tað undrar helst mangan stórliga, at hóast stóðugar ávaringar frá kendum búskaparfrøðingum, so hava bankar og figgingarstovnar um allan heimin (okkara í-roknaðir) hesi seinastu 2-3 árin mist tilsamans trilliardir dollarar í »spekulationstýlingum«. Men ikki bert tað – somu bankar hava í flestu førum eisini stovnað serdeildir fyrri at lokka sínar kundar at spæla í hesum »vanlukku-happadrátti«.

Djúpasta svartskygni ræður í Føroyum í dag, og

Framhald á síðu 18

»Eitt kunnu vit læra av japanarum, skulu vit fóta okkum aftur: Í øllum sum viðvíkur teirra samfelag sum heild draga teir altíð somu línu«

»Øvundsmuran er ein stór forðing fyrri at loysa trupulleikarnar, og hóast vit vinna á hesi fólkasjúku, so koma vit ongan veg so leingi okkara høvuðsvinnan verður stýrd av nøkrum fáum monnum, ið ikki eru so mikið at sær komnir, at teir virða aðra vitan, enn sína egnu skriviborðsvitan«